

Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin
Państwowy Instytut Badawczy
Radzików, 05-870 Błonie
Krajowe Centrum Roślinnych Zasobów Genowych
IHAR-PIB
tel.: (022) 733 46 48

Zakład Nasiennictwa i Nasionoznawstwa IHAR –PIB
Pracownia Oceny Zdrowotności i Tożsamości Zbóż i Roślin Strączkowych
tel.: (22) 733 45 84

Zakład Nasiennictwa i Ochrony Ziemiaka w Boninie IHAR-PIB
ul. Bonin 3
76-009 Bonin
Tel. centr. (94) 342-30-31
fax. (94) 342-70-28

Kontakt w sprawie dawnych odmian roślin rolniczych:
Denise Fu Dostatny d.dostatny@ihar.edu.pl
Dorota Dziubińska d.dziubinska@ihar.edu.pl
Grzegorz Kloc g.kloc@ihar.edu.pl
Iwona Markowicz i.markowicz@ihar.edu.pl
Ewa Kwaśniak e.kwasniak@ihar.edu.pl
Piotr Bajor p.bajor@ihar.edu.pl

pw.ihar.edu.pl
www.egiset.ihar.edu.pl
Tel.: 22 733 46 48

Praca wykonana w ramach Programu Wieloletniego „Tworzenie naukowych podstaw postępu biologicznego iochrona roślinnych zasobów genowych źródłem innowacji i wsparcia zrównoważonego rolnictwa oraz bezpieczeństwa żywnościowego kraju finansowanego przez MRiRW. Zadanie 1.6

Poszerzanie różnorodności gatunków i odmian roślin rolniczych i zielarskich na obszarach wiejskich oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie znaczenia roślinnych zasobów genowych.

DAWNE ODMIANY ROŚLIN ROLNICZYCH PONOWNIE NA POLU

Na przestrzeni lat w znacznym stopniu zmniejszyła się różnorodność spożywanych przez ludzi pokarmów. Przed wiekami bazę pokarmową człowieka stanowiło ok. 2 tysięcy gatunków roślin, obecnie to jedynie ok. 180 gatunków z czego sześć dostarcza aż 90% żywności.

Zubożenie diety współczesnego człowieka jest przypuszczalnie jedną z przyczyn coraz częściej występujących, licznych chorób cywilizacyjnych np. alergii.

Dawne odmiany oraz gatunki roślin to bogate źródło składników odżywczych, a także cenna pula genetyczna, która może zostać wykorzystana jako baza do hodowli nowych odmian.

Dawne oraz regionalne odmiany roślin rolniczych poprzez wysoką odporność na choroby i mniejsze wymagania glebowe są rozwiązaniem dla produkcji rolniczej w gospodarstwach ekologicznych oraz w przyjaznej dla środowiska, ekstensywnej, niskonakładowej gospodarce. Jednocześnie każda odmiana regionalna jest naturalnie przystosowana do warunków lokalnych.

Istotną częścią Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej jest ochrona środowiska przyrodniczego i różnorodności biologicznej, dlatego też w ramach działania rolno – środowiskowo - klimatycznego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020, rolnik może wnioskować o płatność z tytułu „zachowania zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie”.

Autorzy:

**Dr Denise Dostatny,
mgr inż. Dorota Dziubińska,
mgr inż. Grzegorz Kloc**

Zdjęcia:

Iwona Poleć

Źródła:

1. H. Tucholska „Opisy odmian zbóż jarych i ozimych”
2. Charakterystyka i zalecenia uprawowe zrejonizowanych odmian owsa. Puławy 1972 r.
3. Charakterystyka i technologia uprawy odmian owsa. Puławy-Radzików 1977
4. Pszenice Polskie. Puławy 1937. S. Barbacki, S. Lewicki, K. Miczyński, A. Słaboński
5. Dobór odmian jęczmienia jarego do uprawy w rejonie działania ośrodka badania odmian uprawnych w Węgrzcach w oparciu o wyniki Doświadczeń odmianowych przeprowadzonych w latach 1974-1976
6. Kotlińska T., Rutkowska-Łoś A., Pająkowski J., Podyma W., 2015. Informator nt. starych odmian roślin rolniczych i ogrodniczych występujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej i możliwościach ich introdukcji do uprawy jako odmiany regionalne i amatorskie.
7. Opisy odmian zbóż jarych i ozimych” H. Tucholska, Pracownia Odmianoznawcza przy Zakładzie Uprawy Roli i Roślin U.P.
8. Segiń Z., Szwed-Urbaś K., 2009. Ocena struktury plonu i wartości technologicznej ziarna 6 linii pszenicy twardej (*Triticum durum* Desf.). *Annales UMCS, sec. E, Agricultura*, 64(3), 120–127.
9. Różyło R., Laskowski J., 2007. Analiza zależności pomiędzy fizycznymi i technologicznymi właściwościami ziarna pszenicy jarej. *Acta Agrophysica*, 9(2), 459–470.
10. Sadkiewicz J., 1998. Szklistość ziarna – ważny parametr w ocenie jakości pszenicy. *Przegl. Zbóż Młyn.*, 7, 18–19.

Na przestrzeni lat w znacznym stopniu zmniejszyła się różnorodność spożywanych przez ludzi pokarmów. Przed wiekami bazę pokarmową człowieka stanowiło ok. 2 tysięcy gatunków roślin, obecnie to jedynie ok. 180 gatunków z czego sześć dostarcza aż 90% żywności.

Zubożenie diety współczesnego człowieka jest przypuszczalnie jedną z przyczyn coraz częściej występujących, licznych chorób cywilizacyjnych np. alergii.

Dawne odmiany oraz gatunki roślin to bogate źródło składników odżywczych, a także cenna pula genetyczna, która może zostać wykorzystana jako baza do hodowli nowych odmian.

Dawne oraz regionalne odmiany roślin rolniczych poprzez wysoką odporność na choroby i mniejsze wymagania glebowe są rozwiązaniem dla produkcji rolniczej w gospodarstwach ekologicznych oraz w przyjaznej dla środowiska, ekstensywnej, niskonakładowej gospodarce. Jednocześnie każda odmiana regionalna jest naturalnie przystosowana do warunków lokalnych.

Istotną częścią Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej jest ochrona środowiska przyrodniczego i różnorodności biologicznej, dlatego też w ramach działania rolno – środowiskowo - klimatycznego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020, rolnik może wnioskować o płatność z tytułu „zachowania zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie”.

Krajowe Centrum Roślinnych Zasobów Genowych w ramach realizacji Programu Wieloletniego udostępnienia materiał rozmnożeniowy dawnych odmian, zgromadzonych w kolekcjach osobom zainteresowanym ich bezpośrednim wykorzystaniem w celu realizacji działań rolnośrodowiskowych, podmiotom zamierzającym zarejestrować odmianę regionalną, a także tym, którzy pragną powrócić do odmian uprawianych za czasów ich dzieciństwa.

Dalia – odmiana wyhodowana w Instytucie Ziemniaka w Boninie. Wpisana do Rejestru Odmian Oryginalnych w 1977 roku i zrejonozana w tym roku na terenie 26/49 województw. Bulwy Dalii są okrągłe do okrągłoowalnych, średnie do dużych, o regularnym kształcie. Skórka różowo-czerwona, trochę szorstka, oczka płytkie, miąższ biały do biało-szarego. Ciemnienie miąższu u bulw surowych małe, a po ugotowaniu bardzo małe, nie zmienia barwy po 24 godzinach.

Dalia to odmiana ziemniaka jadalnego, wczesna (okres wegetacji ok. 110 dni), daje bardzo wysoki plon bulw, również we wcześniejszym terminie kopania, charakteryzuje się wysoką jakością konsumpcyjną. Przydatna do przemysłowej produkcji kostki garmazeryjnej i na sałatki. Zawartość skrobi niska – 11,3 %. Podczas przechowywania nie traci walorów konsumpcyjnych. Typ kulinarny – BA.

Bardzo wysoko plonuje zarówno na słabszych jak i lepszych glebach. Reaguje wyraźnie dodatnio na zwiększone nawożenie mineralne. W uprawie na zbiór lipcowy zalecana jest dawka azotu 40 kg/ha, w uprawie na zbiór w pełnej dojrzałości dawka azotu to 12-140 kg/ha. Średnie wymagania wodne. Odmiana odznacza się dużymi wymaganiami agrotechnicznymi, wymaga gleb w dobrej kulturze, odchwaszczonych, wczesnego terminu sadzenia. Niezależnie od planowanego terminu zbioru sadzeniaki należy podkietkować przez 4-8 tygodni. Jest odmianą dość odporną na uszkodzenia mechaniczne.

Autor: inż. Danuta Sekrecka

**Formy karłowej fasoli na suche nasiona z Krajowego Centrum
Roślinnych Zasobów Genowych, IHAR-PIB
w Radzikowie**

RABA - odmiana fasoli karłowej wczesna, plenna, drobnona-
sienna wyhodowana w IHAR-PIB

FS 3093 - linia o bordowych nasionach, wczesna, plenna,
otrzymana w IHAR-PIB

POLZIE 98-119 - populacja lokalna zebrana podczas ekspedycji w miejscowości Kolsko woj. lubuskie. Nasiona ze znamieniem „orzętka” w okolicy znaczka jest zdeponowana w KCRZG w Radzikowie pod numerem akcesyjnym 180813. Jest to populacja w typie odmiany fasoli numer akcesyjny 249969 pod nazwą SZEW-1 wpisanej na listę produktów tradycyjnych MRiRW w 2010r. „Polska Fasola z Orzętkiem”.

Autorzy: dr L. Boros, Mgr Anna Wawer

Puławska Twarda – odmiana pszenicy twardej jarej (*Triticum durum*), uprawiana w Polsce do 1957 r., Pochodzi z populacji rosyjskich. Rośliny mają średnio 68,2 cm wysokości. W kłosie o średniej długości 11,3 cm, znajduje się średnio 30 ziarniaków. Kłos jest ościsty, średnio zbiły. Szkliste ziarno jest wskaźnikiem przydatności technologicznej ziarna, ponieważ oznacza to, że charakteryzuje się ono dużą zawartością białek glutenowych i wartością wskaźnika sedymentacyjnego Zeleny'ego. Odmiana charakteryzuje się sztywną słomą. Masa tysiąca ziaren wynosi 47,5 g. Odmiana nie ma dużych skłonności do wylegania, odznacza się również małą wrażliwością na rdzę brunatną, septoriozę oraz rdzę żółtą, a także wysoką odpornością na mączniaka prawdziwego.

Odmiana wczesnie dojrzewająca o krótkim okresie wegetacyjnym. Charakteryzuje się krótkim okresem od kłoszenia do dojrzewania. Ziarno ma dobrą wartość wypiekową i jest przydatne do produkcji makaronów. Puławska Twarda tak jak wszystkie pszenice twarde jest wytrzymała na suszę w trakcie dojrzewania. Odmiana ta najlepiej nadaje się na gleby zwięzłe, najlepiej na cieplejsze gleby wapienne (rędziny). W trakcie chłodniejszych miesięcy letnich z dużą ilością opadów (takich jak w roku 2016) odmiana ta wykazuje dużą odporność na choroby grzybowe.

Grzywacz Późny Wołyński – odmiana owsa uprawiana w Polsce w latach 1930-1939. Wiecha chorygiewkowa o średniej długości 19,8 cm*. Średnia wysokość roślin to 95,5 cm*, ilość ziarniaków w wieście średnio 108*, a masa tysiąca ziaren 26,95 g. Słoma sztywna, odporna na wyleganie. Odmiana nie wykazuje skłonności do wylegania również na lepszych glebach. Zawartość łuski w ziarnie wynosi 1%. Odmiana wykazuje również wysoką odporność na mączniaka prawdziwego, septoriozę liści oraz rdzę koronową. Odmiana doskonale nadaje się na paszę.

Udycz Żółty - odmiana owsa, powstała w 1923 roku ze skrzyżowania odmiany Żółty Lochowa x Żółty Pflug. Została wpisana do Rejestru Odmian Oryginalnych w 1955 r., a uprawiana w Polsce do roku 1975. Wiecha rozpięchła, sztywna o długości średnio 19 cm. Rośliny wysokie, o średniej wysokości 92,5 cm. Słoma sztywna, odporna na wyleganie. Ziarno oplewione, barwy żółtej jest bezostne. Średnia ilość ziarniaków w wieszce wynosi 87, natomiast masa tysiąca ziaren 24 g. Zawartość łuski w ziarnie wynosi 6%. Odmiana wykazuje wysoką odporność na rdzę koronową, septoriozę oraz mączniaka prawdziwego. Odmiana średnio wczesna, długość okresu wegetacyjnego wynosi średnio 104 dni (kłoszenie wynosi średnio 68 dni) odznacza się dużą plennością i łatwo przystosowuje się do różnych warunków środowiska, źle znosi tylko nadmiar wilgoci (optymalne ilości opadów wiosną w granicach 95-125 mm). Plon słomy średni. Odmiana o szerokim zasięgu uprawy- wszystkie regiony Polski. Nieco lepiej plonuje na południu Polski.

Niemierczański Najwcześniejszy - odmiana owsa pochodząca z populacji miejscowej, była uprawiana w Polsce do 1965 roku. Wiecha skupiona o średniej długości 17,8 cm, ziarno o barwie żółtej pozbawione jest ości. W wieszce znajdują się średnio 83 ziarniaki. Silnie się krzewi. Rośliny mierzą średnio 74,7 cm. Odmiana wykazuje dużą odporność na rdzę koronową, septoriozę oraz mączniaka prawdziwego. Nie wykazuje skłonności do wylegania. Zawartość łuski w ziarnie to 10%, natomiast masa tysiąca ziaren wynosi 31,1 g. Jest to odmiana bardzo wczesna i ma znaczenie gospodarcze w uprawach, których celem jest uzyskanie wczesnego zbioru na paszę. Odmiana średnio plenna ale mało wymagająca jeśli chodzi o warunki uprawy, z powodzeniem nadaje się na słabsze gleby, dobrze znosi również stanowiska uboższe w wodę. Polecana do uprawy w południowo-zachodnich rejonach Polski. Nadaje się również do rejonów Polski o krótkim okresie wegetacji, a więc w obszarach górskich. Zrejonizowana dla województwa opolskiego.

Hanna Gambrinus – odmiana jęczmienia jarego pochodząca z jęczmienia morawskiego sprowadzonego w 1900. Rośliny mierzą średnio 65,4 cm. Masa tysiąca ziaren wynosi 45,7 cm. Charakteryzuje się kłosami luźnymi o średniej długości 11 cm, liczba ziarniaków w kłosie to średnio 21. Odmiana średnio wczesna, odporna na suszę. Średnio podatna na wyleganie, charakteryzuje się wysoką odpornością na mączniaka prawdziwego, głównie oraz pasiastość liści jęczmienia. Nie wykazuje dużej podatności na porażenie rdzą brunatną.

Hanna Borzymowicki – odmiana jęczmienia jarego wyprawiona z jednej rośliny z łanu jęczmienia Hanna w 1925 r. Odmiana średnio-późna o późnym kłoszeniu. Kłosa nachylone o średniej długości 10,3 cm i średniej liczbie ziarniaków wynoszącej, 18,8 ości jasno-żółte o ustawieniu równoległym. Średnia wysokość roślin wynosi 65,5 cm. Odmiana jest średnio podatna na wyleganie, wykazuje wysoką odporność na rdzę brunatną i mączniaka prawdziwego.

